

КОНЦЕПЦІЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ ВИКЛАДАЧІВ ДЛЯ ЗДІЙСНЕННЯ ОСОБИСТІСНО ЗОРІЄНТОВАНОГО ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Виконано обґрунтування вимог до вдосконалення підготовки майбутніх викладачів, готових до впровадження особистісно зорієнтованого фізичного виховання. Обґрунтовано введення в навчальний процес низки елективних навчальних дисциплін для студентів факультету фізичного виховання таких, як "Педагогічна антропологія" та ін.

Ключові слова: підготовка майбутніх викладачів, особистісно зорієнтоване фізичне виховання студентів.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими й практичними завданнями. У низці важливих заходів, які забезпечують удосконалення якості підготовки майбутніх викладачів, має бути передбачена оптимізація змісту освітньо-професійної програми, а також проведено оновлення форм викладання базових курсів загальнопрофесійної, гуманітарної і природничо-наукової підготовки, які сприяють формуванню науково-педагогічного й інноваційного мислення. Це також уведення в зміст курсів загальнопрофесійних дисциплін і дисциплін спеціалізації матеріалу, спрямованого на формування знань, умінь і навичок організації інноваційної діяльності в царині фізичної культури й спорту; розробка й упровадження елективних курсів, спрямованих на знайомство студентів з інноваціями й інноваційними технологіями в галузі фізичної культури й спорту; формування професійних умінь їх реалізації [3, с. 15]. "Професійна підготовка майбутніх педагогів з фізичної культури передбачає не лише формування фахівця, здатного до виконання певної соціальної ролі, але і його готовність до діяльності у сфері здоров'я творення, тобто, що має достатні знання, уміння і навички формування індивідуального і колективного здоров'я" [6, с. 22].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі вдосконалення підготовки викладачів фізичного виховання присвячено низку досліджень, виконаних останніми роками [1, 2, 3 та ін.]. В.А. Магин обґрунтував, що в процесі формування професійної компетентності майбутніх фахівців виділяються три основні етапи:

Перший етап (1-2 курси) спрямований передусім на формування в студентів інноваційного мислення, мотивованого освоєння інноваційних технологій, розуміння того, що лише інноваційні технології дозволять практично реалізувати ідеї нової, особистісно зорієнтованої парадигми в галузі фізичної культури і спорту.

Другий етап (3-4 курси) спрямований на безпосереднє знайомство з традиційними й інноваційними технологіями. На цьому етапі, коли студенти починають вивчення спеціальних дисциплін, необхідно максимально донести до них зміст найбільш відомих інноваційних технологій в галузі фізичної культури і спорту, сформувати здатність до пошуку, освоєння передового досвіду, проектування його у сфері професійної діяльності.

Третій етап (4-5 курси) передбачає практичну реалізацію інноваційних технологій фізичної культури і спорту в процесі педагогічних і виробничих практик. У дослідженні звертаємося саме до цього, останнього етапу, оскільки він безпосередньо пов'язаний з освоєнням інноваційної діяльності й компетентностями, найбільш важливими у праці становлення викладача, здатного до здійснення особистісно зорієнтованого фізичного виховання [3].

Мета дослідження – обґрунтувати концепцію вдосконалення підготовки студентів на факультеті фізичного виховання для реалізації особистісно зорієнтованого фізичного виховання студентів вищих навчальних закладів.

Результати досліджень і їх обговорення. Формування діяльнісного компоненту готовності студентів факультету фізичного виховання до здоровотворчої діяльності в процесі особистісно зорієнтованого фізичного виховання здійснюється в процесі практичного, лабораторного заняття і під час проходження практики. Студенти повинні освоїти уміння: здійснювати контроль умов і організації фізичного виховання і спорту; планувати і проводити заходи щодо профілактики спортивного травматизму; використовувати різні засоби і методи ґартування організму; формувати фізичну активність різних груп населення, здоровий стиль життя на основі спеціальних знань; здійснювати консультативну діяльність з питань організації і проведення, індивідуального і колективного фізкультурно-оздоровчого заняття з молоддю різного віку і статі; володіти засобами і методами формування здорового стилю життя.

Особлива увага в процесі вдосконалення підготовки викладачів має приділятися формуванню знань і умінь контролю індивідуального здоров'я, педагогічним засобам збереження і зміцнення здоров'я, умінню підвищувати його рівень за допомогою оптимального фізичного навантаження. Окрім загальноприйнятих функціональних тестів оцінки роботи систем організму, студентам необхідно оволодіти і методами оцінки загального рівня фізичного здоров'я і його резервів.

Оволодіння студентами комплексною методикою оцінки фізичного здоров'я дозволяє ефективно формувати як когнітивний, так і діяльнісний компоненти їх готовності до здоровотворчості: виявляти слабкі ланки в організмі тих, що цілеспрямовано діють на них; уміти складати індивідуальні програми самостійного оздоровчого заняття і оцінювати їх ефективність; прогнозувати ризик виникнення загрозливих життю захворювань; визначати біологічний вік людини [6, с. 23].

Компетентність викладача фізичного виховання розглядається як один з основних напрямів удосконалення професійної освіти. Як відзначає В.І. Белов формування готовності студентів до здоровотворчої діяльності, що відносимо і до майбутніх викладачів фізичного виховання, можливе за таких організаційно-педагогічних умов:

- диференціації й індивідуалізації освіти під час реалізації державних освітніх і середньо-університетських стандартів;
- усебічному використанні морального потенціалу фізичної культури і спорту як засобів формування загальної і професійної фізичної культури, культури здоров'я особи;
- єдності цільового, мотиваційно-потребного, змістовного, психофізіологічного і оцінного компонентів професійної готовності особи;
- єдності формування знань, умінь і навичок, переконань, ціннісних орієнтацій.

У цьому випадку критеріями готовності студентів до здоровотворчої діяльності як важливого елемента професійної фізичної культури студентів факультету фізичного виховання є:

- потреба в збереженні і зміцненні фізичного здоров'я;
- достатність знань про способи задоволення потреби збереження і зміцнення фізичного здоров'я;
- здоровотворча діяльність (самоосвіта, самовиховання, самоорганізація);
- рівень сформованості психофізіологічних і фізичних рис;
- оволодіння засобами, вміннями і навичками, необхідними для формування фізичного здоров'я [6].

Тому на факультеті фізичного виховання має бути орієнтація на формування і виховання студента як суб'єкта власної фізичної культури. У цій ситуації студент реалізує свободу вибору, своєрідність свого освітнього шляху, у результаті якого набуває свою культурну ідентичність. Лише в цьому випадку особа сприймає освіту у сфері фізичної культури як складову власного стилю життя, може створювати себе сама, підпорядковувати освіту цілям особистого зростання. "Одним із найважливіших критеріїв, що дозволяє судити про реальність такого освітнього процесу, є досягнення особистого зростання стану, під час якого реалізуються її індивідуальні й соціальні процеси з самореалізацією. Вони отримують відображення в її самоорієнтації, самоорганізації, можливо повнішому самовираженні в соціокультурній (зокрема фізкультурно-спортивній) і професійній діяльності, у потребі й можливості самопізнання і самоудосконалення" [2, с. 6].

Саме особистісний і діяльнісний підходи дозволяють долати масово-репродуктивний характер освіти у сфері фізичної культури, виводять його на особистісний рівень, забезпечують виявлення і формування в студентів факультету фізичного виховання творчої індивідуальності. Їм визначається необхідність активного залучення студентів до діяльності засвоєння цінностей фізичної культури. В освітньому процесі суб'єктивність діяльності усвідомлюється як цілеспрямована і доцільна активність суб'єкта, як спосіб взаємодії педагога і студента, яких одночасно характеризує розпредмечення об'єкту і опредмечення суб'єкта. "Процес становлення студента як суб'єкта фізичної культури в сутнісних його проявах набуває такого характеру: потреби як сфера необхідності виявляються в самоорієнтації; емоції як сфера бажань – у самовираженні; темперамент, або сфера можливостей, – у самореалізації; свідомість як сфера обов'язковості – у самооцінці" [2, с.10].

Р.К. Бікмухаметов наводить такі цілі виховання культури здоров'я в майбутніх викладачів фізичного виховання:

- формування в молодих викладачів цілісної системи знань про здоров'я людини, яка містила б усі питання психології, педагогіки, гігієни, етики, релігії, що, зрештою, знаходить вираження в творчій педагогічній діяльності з користю для себе і для суспільства, що розуміється як інноваційна діяльність, що формує культуру суспільства;
- підвищення рівня готовності педагога до формування духовної рефлексії самосвідомості студентів, виховання у них таких рис, як відповідальність щодо ставлення до власного здоров'я і здоров'я вихованців, які забезпечили б підготовку майбутнього педагога до життя і професійної діяльності в гармонійній взаємодії з довіллям і іншими людьми;
- виховання фізичної і духовної культури, які слід розглядати як елементи професійної освіти, оскільки це цілеспрямоване формування усвідомлених рис, переконань, норм поведінки, що репрезентують ставлення людини до себе і людей, що оточують його, потреби самовиховання і самовдосконалення;
- організація освіти, що відповідає вимогам сучасної концепції педагогічної освіти, що підняло б на якісно новий рівень професійну підготовку кадрів для педагогічної діяльності відповідно до сучасних потреб суспільства [1].

Інтеграція процесів фізичного і духовного виховання на основі самовизначення стосовно здорового способу життя в процесі професійної підготовки припускає формування в майбутнього викладача таких знань і умінь у сфері культури здоров'я:

- розуміти організаційну структуру професійної діяльності, інтегровану міждисциплінарну специфіку фізичної культури, її зв'язок з комплексом дисциплін гуманітарного, професійного, загальноосвітнього блоків;
- проводити оцінку державних освітніх стандартів, навчальних програм, навчальних планів і освітніх технологій з точки зору впливу на фізичний і духовний аспекти здоров'я суб'єктів навчально-виховного процесу;
- знати форми, засоби і методи педагогічної діяльності, володіти навичками аналізу навчально-виховних ситуацій, визначення і рішення педагогічних завдань з позиції цілісності освітнього процесу, урахуваючи інтеграцію фізичного і духовного виховання;
- розуміти значення діагностики і своєчасної корекції духовного, фізичного та психічного розвитку і стану людини для збереження здоров'я;
- знати закономірності і особливості духовного, фізичного та психічного розвитку на різних етапах онтогенезу людини;
- знати критерії оцінки норм і відхилень духовного, фізичного і психічного розвитку;
- мати уявлення про шляхи й засоби корекції і реабілітації;
- розуміти адаптаційний характер реакцій (адаптації) людини до дії географічних, кліматичних, соціальних і освітніх чинників;

- мати уявлення про вимоги до місця існування для збереження здоров'я дитини, дорослої і літньої людини;
- володіти методами діагностики і дослідження систем організму людини, уміти оцінювати рівень функціонального стану серцево-судинно, дихальною і нервовою систем здорової людини;
- знати вікові норми і мати уявлення про сенсорні, моторні і центральні порушення комунікативної поведінки і мовлення;
- мати уявлення про типологічні особливості здорової людини, уміти визначати типологічні особливості фізичного і психічного розвитку людини;
- уміти визначати розумову і фізичну працездатність, готовність до систематичних навантажень в різні вікові періоди;
- уміти оцінювати фізичні навантаження на уроках фізичної культури, спортивних тренуваннях, визначати їх відповідність віку і фізичній підготовленості людини;
- уміти визначати міру стомлення здорової людини після фізичних і розумових навантажень;
- уміти визначати протипоказання до виконання фізичних і розумових навантажень у зв'язку з віком і станом здоров'я;
- уміти скласти базу цих індивідуальних антропометричних і психофізіологічних показників людини в процесі розвитку;
- уміти визначати за функціональними показниками адаптаційні можливості людини до зміни кліматично-географічних і соціальних умов;
- розуміти особливості динаміки розвитку і взаємодії дітей, що виховуються без батьків, у малих і великих соціальних групах;
- уміти спрямовувати процеси навчання і виховання відповідно до індивідуальних особливостей духовного, фізичного і психічного розвитку;
- вести педагогічну діяльність щодо навчання учнів відомостей про будову і функції організму, зміну їх при діях несприятливих чинників зовнішнього середовища, інфекціях і гіподинамії;
- навчати учнів оцінювати свій фізичний стан, виявляти шкідливі чинники, що негативно впливають на здоров'я, використати фізичні навантаження, природні чинники й інші доступні засоби для збереження і зміцнення здоров'я.

Отже, з урахуванням затверджених нормативних навчальних дисциплін на освітньому рівні "бакалавр", "спеціаліст" і "магістр" напряму 0102 "Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини", ми приєднуємося до думки про важливість введення в зміст освіти комплексу елективних навчальних дисциплін для студентів факультету фізичного виховання таких, як "Педагогічна антропологія", "Особистісно зорієнтоване фізичне виховання" і "Креативна валеологія". Перспектива подальших досліджень пов'язана з апробацією їх викладання в навчальному процесі.

Використані джерела

1. Бикмухаметов Р. К. Содержание процесса физического воспитания в системе педагогического образования / Р.К. Бикмухаметов // Теория и практика физической культуры. – 2003. – С. 45–50.
2. Виленский М.Я. Студент как субъект физической культуры / М.Я. Виленский // Теория и практика физической культуры. – 1999. – № 10. – С. 6–11.
3. Магин В.А. Модель системы профессиональной подготовки специалистов по физической культуре и спорту на основе инновационных технологий / В.А. Магин // Теория и практика физической культуры. – 2006. – № 4. – С. 13–17.
4. Приходько В.В. О вузовской дисциплине "Физическое воспитание", которой все еще нет / В.В. Приходько // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Вип. 91. Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. – Чернігів, 2011. – С. 375–377.
5. Томенко О. Неспеціальна фізкультурна освіта учнівської молоді: теорія і методологія / О. Томенко, Т. Круцевич // Спортивна наука України. – 2012. – № 1 (45). – С. 18–23.
6. Формирование готовности студентов факультета физической культуры к оздоровительной деятельности / В.И. Белов, В.С. Дмитриев, В.И. Коваль [и др.] // Теория и практика физической культуры. 2006. – № 4. – С. 22–25.

Nosko N.A., Belykh S.I.

DEVELOPMENT OF TEACHERS' TRAINING IMPROVING CONCEPTION FOR REALIZATION OF THE PERSONALLY ORIENTED PHYSICAL TRAINING

The grounding of requirements as for the future teachers' training ready for the realization of the personally oriented physical training is carried out. The inclusion of some selective disciplines for the students of the physical training department such as "Pedagogical anthropology" and others into the educational process is grounded.

Key words: future teachers' training, students' personally oriented physical training.

Стаття рекомендована кафедрою фізичного виховання Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка.

Стаття надійшла до редакції 28.01.13